

יום א', ל' בשבט תשע"ז (26 בפברואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

היום א' דראש חודש אדר: "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו!" [תהלים קי"ח 24]

ביום ל' בשבט תרנ"ו – 14 בפברואר 1896 הוצג בחלון הראווה של חנות קטנה בווינה ספר דק וצהבהב בכריכה רכה – "מדינת היהודים: ניסיון של פתרון מודרני לשאלת היהודים". חנות הספרים הקטנה הייתה שייכת למוציא לאור בשם ברייטנשטיין, שהסכים לפרסם את חיבורו של העיתונאי היהודי ד"ר בנימין זאב (תיאודור) הרצל.⁽¹⁾ "מדינת היהודים" נכתב בגרמנית ונדפס תחילה ב-3,000 עותקים, אך תוך כמה חודשים הפך לרב מכר, ותורגם לעברית, לאנגלית, לרוסית, לצרפתית, לרומנית ולבולגרית.⁽²⁾

בחיבורו "מדינת היהודים" מציג הרצל בצורה תמציתית, בהירה ומעשית את בעיית היהודים – ומציע פתרון חדשני ומהפכני לבעיה זו.⁽³⁾ את תהליך הכתיבה הקדחתני של "מדינת היהודים" תיאר הרצל באחד מן הפתקים שהשאיר אחריו, ובו הוא מעיד כי הספר נכתב "בהליכה, בעמידה, בשכיבה; ברחוב ובשעת האכילה; ועל משכבי בלילה".⁽⁴⁾

(1) על תולדות חייו של בנימין זאב הרצל כדאי לקרוא בפריט - בנימין זאב (תיאודור) הרצל.
(2) במהלך השנים התפרסם "מדינת יהודים" ב-18 שפות ותורגם כמה פעמים לעברית. התרגום הראשון לעברית נעשה כמה חודשים לאחר שהספר יצא לאור, בשנת תרנ"ו – 1896 בידי מ' ברקוביץ. מאז הופיעו תרגומים נוספים בעברית – ובהם תרגומים של הסופר אשר ברש ושל הפרופ' דב סדן (תרצ"ד – 1934), וכן תרגומו של מרדכי יואלי משנת תשל"ח – 1978.
(3) בספר "מדינת היהודים" הציג הרצל רעיונות דומים לאלה שהעלה יהודה לייב פינסקר בספרו "אוטואמנציפציה". אלא שהרצל לא קרא ולא הכיר את ספרו של פינסקר, וגם לא ידע באותו הזמן על פעילותם של חובבי ציון. עם זאת, יש ב"מדינת היהודים" רעיונות חדשניים ומקוריים שאינם מופיעים בספרו של פינסקר.
(4) אלכס ביין, "מדינת היהודים של הרצל", נדפס עם הספר "מדינת היהודים", הוצאת הספרייה הציונית על-יד הנהלת ההסתדרות הציונית, ירושלים תשל"ח – 1978, עמ' 88.
הפתקאות שכתב הרצל במהלך חיבור "מדינת היהודים" נמצאות כיום בארכיון הרצל של הארכיון הציוני המרכזי. בשעתו, יומיים לאחר פרסום "מדינת היהודים", מסר הרצל לאביו את כל הפתקאות האלה. ואביו – שהבין את חשיבותן – העתיק אותן ליומן של הרצל, לפי סדר כתיבתן.

"מדינת היהודים": הבעיה – והפתרון

בספר "מדינת היהודים" – שהיה למעשה חוברת דקה – הציג בנימין זאב הרצל תכנית מדינית חדשה וחסרת תקדים: תכנית להקמת מדינה ריבונית לעם היהודי בהסכמת המעצמות של אותה תקופה וכחלק מן הפוליטיקה הבינלאומית. בחיבורו "מדינת היהודים" הציג הרצל את בעיית היהודים – ואת הפתרון לבעיה זו. הרצל הדגיש, כי פתרון לאומי-מדיני של בעיית היהודים הוא הפתרון היחידי – והוא צורך חיוני לעם היהודי. הרצל הבין, כי האנטישמיות באירופה "מושרשת כה עמוק בלב העם הפשוט, עד שאין לצפות... לביטולה בזמן סביר",⁽¹⁾ כפי שהוכח במשפט דרייפוס.⁽²⁾ הרצל גם הכיר בכישלון רעיון האמנציפציה, שהבטיח ליהודים שוויון זכויות אזרחי וחברתי – אך לא התממש במציאות של אנטישמיות גוברת ושנאת יהודים. הרצל האמין, שהיהודים יוכלו להשתלב בעולם ולהתקבל בקרב העמים רק בתנאי אחד: בתנאי שהם יתאחדו ויפעלו למען הקמת מדינה

ויהי החודש הזה סוף וקץ לכל צרותינו..." [מתוך תפילת מוסף לראש חודש]

בשמחה ובטוב לבב, בתפילה ליום טוב ונעים ולחודש אדר שמח לכל בית ישראל!

הדף מוקדש לפדיון נפשם של נעדרי וכלואי ישראל, ורפואתם השלמה לכל חולי ונפגעי ישראל

יום א', ל' בשבט תשע"ז (26 בפברואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

יהודית ריבונית. רק אז ורק כך יוכלו היהודים להשתלב במשפחת העמים: "תינתן לנו ריבונות בחבל ארץ כלשהו על פני האדמה, שיספיק לצורכי עמנו המוצדקים. לכל השאר – נדאג בעצמנו," כתב הרצל.⁽³⁾

- (1) אלכס ביין, "מדינת היהודים של הרצל", נדפס עם הספר "מדינת היהודים", הוצאת הספרייה הציונית על-יד הנהלת ההסתדרות הציונית, ירושלים תשל"ח – 1978, עמ' 85.
- (2) דוגמה להתפרצויות האנטישמיות באירופה במאה ה-19 היה משפט דרייפוס בצרפת.
- (3) בנימין זאב הרצל, "מדינת היהודים: ניסיון של פתרון מודרני לשאלת היהודים", תרגם מגרמנית: מרדכי יואלי, הוצאת הספרייה הציונית על-יד הנהלת ההסתדרות הציונית, ירושלים, תשל"ז – 1978, עמ' 22.

"מדינת היהודים": רעיון סרק – או תכנית מעשית?

"מדינת היהודים" עורר עם פרסומו תגובות שונות: רוב היהודים במערב אירופה – גם המשכילים וגם החרדים – דחו את "מדינת היהודים" של הרצל כרעיון מרחיק לכת ובלתי מעשי. גם בקרב המנהיגים ואנשי הרוח במזרח אירופה היו תגובות שליליות ולגלגניות לתכניתו של הרצל. אך רבים מאוד מ"חובבי ציון",⁽¹⁾ וגם צעירים וסטודנטים יהודים, קיבלו בהתלהבות את "מדינת היהודים" ואת קריאתו של הרצל (בהקדמה לספרו): "עם אנחנו – עם אחד".

חיים נחמן ביאליק, שהיה אז משורר צעיר ברוסיה, נמנה עם הספקנים והמלגלים על "מדינת היהודים". והוא פרסם (בעברית) שיר קצר ועוקצני ובו כתב: "אנשי פלאות המה כולם / מהם כל דבר לא ייפלא / באצבע קטנה עשו מדינה / ובבוקר ידם – עולם מלא... כבר מוכן שם הכול בווינה /... ותהי למזל טוב למדינה".

התגובות השליליות והלגלגניות שעורר "מדינת היהודים" לא הפתיעו את הרצל. שלושה ימים אחרי פרסום הספר הוא כתב ביומנו: "מכרים שואלים אותי: האם החוברת שמדברים עליה... זה הומור או רצינות? ואני עונה: רצינות מוחלטת!"⁽²⁾

כשנה לאחר פרסום "מדינת היהודים" – גם המלגלים הבינו כי טעו, ורבים מן המתנגדים הפכו לאוהדים והצטרפו לתכניתו המדינית של הרצל.

- (1) חובבי ציון: תנועה שצמחה בקרב יהודי מזרח אירופה – ברוסיה וברומניה – בתחילת שנות ה-80 של המאה ה-19, על רקע יחסם העוין של השלטונות ליהודים והתפרצויות אנטישמיות, ששיאן – הפרעות ביהודי דרום רוסיה בשנת 1881 ("הסופות בנגב"). חובבי ציון כללה אגודות רבות שקמו ברוסיה וברומניה, והמשותף לכולן – השאיפה לתחייה לאומית של היהודים במולדתם, בארץ ישראל, באמצעות עבודת האדמה והמלאכה.
- הארגון הכללי של חובבי ציון ברוסיה נוסד בשנת 1884 (בוועידת קטוביץ), ובראשו עמד י"ל פינסקר, שכתב את "אוטואמנציפציה". חובבי ציון שאפו לתחייה לאומית של עם ישראל בארצו, אך לא עסקו בפעילות מדינית: הם התרכזו בעידוד העלייה של החלוצים לארץ ישראל ובתמיכה במושבות הראשונות.
- (2) בנימין זאב הרצל, עניין היהודים – ספרי יומן, 1895 – 1898, הוצאת מוסד ביאליק – הספרייה הציונית, ירושלים תשל"ז – 1977, כרך א עמ' 276.

ויהי החודש הזה סוף וקץ לכל צרותינו... [מתוך תפילת מוסף לראש חודש]
בשמחה ובטוב לבב, בתפילה ליום טוב ונעים ולחודש אדר שמח לכל בית ישראל!
הדף מוקדש לפדיון נפשם של נעדרי וכלואי ישראל, ורפואתם השלמה לכל חולי ונפגעי ישראל

יום א', ל' בשבט תשע"ז (26 בפברואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

גלגולי "מדינת היהודים"

"מדינת היהודים" לא נכתב מלכתחילה כחיבור שנועד לפרסום לכלל הציבור – אלא כקובץ מסמכים שכתב הרצל לנדבנים יהודים גדולים, ובהם הברון מוריס הירש ומשפחת רוטשילד. בחודש סיוון תרנ"ה (יוני - 1895) הכין הרצל מסמך בן 22 עמודים – ראשי פרקים ורשימות לקראת פגישתו עם הברון הירש. הפגישה לא עלתה יפה, והרצל לא הצליח לשכנע את הברון הירש להירתם ולתרום למימוש תכניתו המדינית. אבל הרעיון לא הרפה ממנו, והמסמך שהכין היה למעשה הטיוטה של "מדינת היהודים". לקראת פגישתו עם משפחת רוטשילד הכין את "הנאום אל הרוטשילדים" – שהיה למעשה שמו הראשון של החיבור "מדינת היהודים". על-פי עצת אביו וידידיו הוא החליט לוותר על פנייתו למשפחת רוטשילד, ולהפנות את המסמך לידידיו המשכילים היהודים, תחת הכותרת "נאום אל היהודים". אבל גם בקרב חבריו המשכילים לא נחל הצלחה, ולא מצא הד חיובי לרעיונותיו ולתכניתו. אז החליט הרצל, כי עליו לפנות אל העם היהודי כולו. לשם כך התחיל הרצל בעבודת העריכה של המסמך – עריכה שהסתיימה בחודש טבת תרנ"ו (ינואר 1896). הוא פנה לכמה מוציאים לאור בעלי שם, אך אלה דחו את המסמך ולא הסכימו להוציאו לאור. ורק ברייטנשטיין, מוציא לאור לא מפורסם בווינה, התלהב מן המסמך והסכים לפרסם אותו. וכך כתב הרצל ביומנו ביום ד בשבט תרנ"ו (19 בינואר 1896): "חתמתי עם המו"ל ברייטנשטיין. [הוא] היה נלהב כשקראתי לו כמה חלקים מתוך החיבור השלם, שסוף סוף סיימתי את כתיבתו לאחר עמל רב. את השם שיניתי ל"מדינת היהודים"..."

"מדינת היהודים" – התכנית של הרצל

"מדינת היהודים" של הרצל היא תכנית תמציתית אך מפורטת למדינה היהודית הנכספת, והיא מקיפה את כל תחומי החיים – חברה ועבודה, תעשייה והתיישבות, משטר וחוקה, צבא, דגל, תרבות, שפה ודת – ועוד.

הרצל מעלה את השאלה, היכן תקום מדינת היהודים – בישראל או בארגנטינה* – אך מדגיש כי ארץ ישראל היא "מולדתנו ההיסטורית הבלתי נשכחת. שם זה כשלעצמו עשוי להיות בשביל עמנו קריאת היאספות כובשת לבבות..."

התכנית שהציג הרצל ב"מדינת היהודים" התבססה על הקמתם של שני גופים:
א. "אגודת היהודים" – גוף מדיני שיכלול את נציגי העם ויהיה אחראי למשא והמתן המדיני עם מדינות העולם במטרה להשיג ליהודים מדינה ריבונית.
ב. "החברה היהודית" – שתקבל אחריות להגירת היהודים מארצות הגולה ולמכירת רכושם, לרכישת קרקעות במדינה היהודית החדשה ולניהול החיים במדינה.

* אכן ארגנטינה - ולא להתבלבל עם תכנית אוגנדה, שהייתה מאוחרת יותר, ואיננה קשורה ל"מדינת היהודים".

ויהי החודש הזה סוף וקץ לכל צרותינו... [מתוך תפילת מוסף לראש חודש]
בשמחה ובטוב לבב, בתפילה ליום טוב ונעים ולחודש אדר שמח לכל בית ישראל!
הדף מוקדש לפדיון נפשם של נעדרי וכלואי ישראל, ורפואתם השלמה לכל חולי ונפגעי ישראל

יום א', ל' בשבט תשע"ז (26 בפברואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

"תכנית אוגנדה" לא הייתה רעיון של הרצל - אלא של שר המושבות הבריטי, ג'וזף צ'מברליין, שהציע להרצל בשנת תרס"ג - 1903 ליישב יהודים באוגנדה, שהייתה אז בשלטון הבריטים. הרצל הביא את "תכנית אוגנדה" של צ'מברליין לקונגרס הציוני השישי, שהתכנס באותה שנה, והציג את התכנית כפתרון זמני, כ"מקלט לילה" ליהודים.

קטעים מתוך מדינת היהודים

תרגם מגרמנית: מרדכי יואלי, הוצאת הספרייה הציונית על-ידי הנהלת ההסתדרות הציונית, ירושלים תשל"ח - 1978, עמ' 21-24 (ההדגשות - שלנו)

"התוכנית כולה בצורתה היסודית היא פשוטה לאין שיעור... תינתן נא לנו ריבונות בחבל ארץ כלשהו על פני האדמה, שיספיק לצורכי עמנו המוצדקים; לכל השאר נדאג בעצמנו... למשימה זו, הפשוטה ביסודה והמסובכת בביצועה, יוקמו שני גופים: אגודת היהודים והחברה היהודית...

החברה היהודית דואגת לחיסול עסקי הרכוש של היהודים היוצאים ומארגנת בארץ החדשה את הפעילות הכלכלית. את יציאת היהודים אין, כאמור, לראות כיציאה חפוזה. היא תהיה הדרגתית ותימשך עשרות בשנים. לראשונה ילכו העניים ביותר ויכשירו את הקרקע. לפי תוכנית קבועה מראש הם יסללו דרכים ומסילות, יבנו גשרים, יקימו קווי טלגרף, יווסתו נהרות ויבנו לעצמם במו ידיהם את בתי מגוריהם. עבודתם מביאה את הפעילות הכלכלית, הפעילות הכלכלית מביאה את השווקים, השווקים מושכים מתיישבים חדשים. שכן כל איש בא מרצונו הטוב, על חשבוננו ועל אחריותו...

יהודים המכירים ברעיון המדינה שלנו מתלכדים סביב 'אגודת היהודים'. זו מקבלת על ידי כך בעיני הממשלות את הסמכות לדבר ולשאת ולתת בשם היהודים. 'האגודה' מוכרת, אם לומר זאת בלשון המשפט הבינלאומי, כרשות מכוננת מדינה...

מעונות הפועלים... יוקמו בניהול עצמי. אינני מתכוון בשום פנים לקסרקטיני הפועלים (=מגורים דמויי מחנה צבא) העגומים של כרכי (=ערי) אירופה, ולא לבקתות העלובות... אלא בתים נפרדים על גינותיהם... הנוף יעורר את הכישרון הרענן של אדריכלינו הצעירים... בית הכנסת יעמוד בו נשקף למרחוק, כי הרי רק האמונה העתיקה היא שליכדה אותנו. וכן בתי ספר לילדים - בתים מאירי פנים, בהירים, יפים לבריאות, עם כל אמצעי ההוראה החדשים. בנוסף לכך בתי ספר להשתלמות מקצועית... בתי בידור לעם...

יום העבודה הרגיל הוא יום 7 השעות! אין זאת אומרת, כי רק שבע שעות ביום ייגדעו עצים, תיחפר אדמה, תוסענה אבנים... לא. יעבדו ארבע עשרה שעות. אבל גדודי העבודה יחליפו אלה את אלה מדי שלוש שעות וחצי... כשלוש וחצי שעות רצופות יכול אדם בריא לבצע עבודה מרוכזת מרובה. לאחר הפסקה של שלוש וחצי שעות - אותן הוא מקדיש למרגוע, למשפחתו, להשתלמותו המודרכת - הריהו שוב רענן לחלוטין. כוחות עבודה כאלה יכולים לחולל פלאות... מאידך, מי שעובד יותר משבע שעות, מקבל בעד עודף הזמן עודף שכר בכסף מזומן... אנו רוצים לעודד את השאיפה לחיסכון... עודף הזמן שמעל ליום שבע השעות אסור שיארך יותר משלוש שעות... והעולם אך אז יראה, עד כמה עם חרוץ אנחנו... הנשים לא תורשינה בשום פנים לעבוד עבודה קשה... נשים הרות פטורות מכל עבודה... את הילדים אנו מחנכים כבר מלכתחילה, כפי שאנו מבקשים שיהיו...

ויהי החודש הזה סוף וקץ לכל צרותינו... [מתוך תפילת מוסף לראש חודש]
בשמחה ובטוב לבב, בתפילה ליום טוב ונעים ולחודש אדר שמח לכל בית ישראל!
הדף מוקדש לפדיון נפשם של נעדרי וכלואי ישראל, ורפואתם השלמה לכל חולי ונפגעי ישראל

יום א', ל' בשבט תשע"ז (26 בפברואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

אחת הוועדות הגדולות... תהיה המועצה של משפטי המדינה. מחובתם יהיה להתקין חוקה מודרנית טובה ככל האפשר. סבורני, כי חוקה טובה צריך שתהיה בעלת גמישות מתונה... אנו נלמד משגיאותיהם ההיסטוריות של אחרים, כמו משלנו... עם מודרני אנחנו, ורוצים אנו להיות המודרני שבעמים..." [\[מקור\]](#)

ויהי החודש הזה סוף וקץ לכל צרותינו..." [מתוך תפילת מוסף לראש חודש]
בשמחה ובטוב לבב, בתפילה ליום טוב ונעים ולחודש אדר שמח לכל בית ישראל!
הדף מוקדש לפדיון נפשם של נעדרי וכלואי ישראל, ורפואתם השלמה לכל חולי ונפגעי ישראל